

Fülöp Géza, a képzést megújító tanszékvezető

SZABÓ Sándor

Fülöp Géza személye a 20. század második felében szervesen összefonódott a magyarországi könyvtárosképzéssel, hiszen a több mint negyven év közszolgálatban eltöltött évéből 33-at főállású egyetemi oktatóként élt meg. Az Akadémiai Könyvtár kéziratárában és az Akadémiai Kiadó Lexikon Szerkesztőségében eltöltött 7 év után 1961-ben lett teljes állású oktató az ELTE Könyvtártudományi Tanszéken, bár az oktatásban óraadóként és félállású adjunktusként már a korábbi években is részt vett.

Az 1949-ben indult egyetemi könyvtárosképzés helyzete a kezdeti évek bizonytalanságai és útkeresései után 1956 után megszilárdult. 1956 és 1972 között Kovács Máté irányításával a tanterv és a tananyag folyamatosan korszerűsödött, és a 60-as évek végére kialakult a képzés rendszere, a kétszakai nappali tagozat mellett megindult az ugyancsak kétszakai hatéves esti és levelező, majd a hároméves kiegészítő tagozatos képzés. Kovács Máté 1972-ben bekövetkezett halála után 14 év alatt három vezetője is volt a Tanszéknek: Kiss István, Babiczky Béla (ideiglenes megbízatással) és Dán Róbert. E vezetőknek igen rövid idő állt rendelkezésükre, hogy programjaikat valóra váltsák. Hiába próbálták a képzési struktúrát, s annak tartalmi súlypontjait elképzelésük szerint módosítani, hiába igyekeztek a Tanszék oktatói összetételét a kívánságuknak

megfelelően alakítani, a sors rövidre szabta számukra az időt, elképzeléseiket nem vihették végig, nem fejezhették be. A gyakori változások és változtatások szükségszerűen a következetlenség, az ötletszerűség benyomását keltették.

A hetvenes évek végén a mai napig is tisztázatlan okokból és indítékból külső támadások is érték az egyetemi könyvtárosképzést, melynek során szinte a képzés léte vált kérdésessé.

Ilyen előzmények után a Dán Róbert váratlan halála miatt megüresedett tanszékvezetői posztra 1986-ban nevezték ki Fülöp Gézát.

Fülöp Gézát nem érte felkészületlenül a felkérés, hiszen akkor már 25 éve a Tanszéken oktatott. Belülről ismerte a Tanszék helyzetét, problémáit és gondjait, s ugyanakkor tisztában volt az egyetemi viszonyokkal is, fel tudta mérni a lehetőségeket és korlátokat. S talán ami még ennél is fontosabb, tudta, hogy a könyvtáros szakmának milyen elvárásai vannak a képzéssel szemben, hiszen, Fülöp Géza a pályája elején könyvtári munkával eltöltött esztendőik után sem szakadt el a könyvtári gyakorlattól, számos szalon tartotta a kapcsolatot a különböző könyvtárakkal, szakmai szervezetekkel.

Jól ismerte a hazai könyvtárügyi viszonyokat, hiszen a hetvenes években, Kovács Máté elnöksége idején hosszabb ideig ellátta az Országos Könyvtárügyi Tanács titkári teendőit is. Pályá-

ja során végig jelen volt a szakmai közéletben, a kilencvenes években a Magyar Könyvtáros Egyesület alelnöki tisztségét töltötte be.

A hazai viszonyok mellett ugyanakkor kitekin-tése volt a külföldi országok könyvtárügyére is: a szakirodalomból nyert információk mellett személyes tapasztalatokat is szerzett nemzetközi konferenciákon, külföldi országokban tett tanulmányútjai során.

Érthető tehát, hogy Fülöp Géza alapos felkés-zültség birtokában nagy igyekezettel, ambí-cióval fogott hozzá a tanszékvezetői teendők ellátásához.

Első és legfontosabb feladatának a Tanszék hely-zetének a megszilárdítását, annak belső problé-máinak megoldását tartotta. Kinevezése után egy éven belül kidolgozták a könyvtár- és tájékoz-tatásügy korabeli szükségleteit figyelembevevő új tantervet, mely alapjaiban kiegyensúlyozott volt, a hagyományos könyvtári- és tájékoztatá-si ismeretek mellett kellő mértékben helyet kap-tak benne a modern informatikai stúdiumok is. Megemlítendő, hogy e tanterv helyezte vissza a megelőző években kiiktatott művelődés- és ol-vasásszociológiát és pszichológiát.

Az új tanterv kidolgozásával egyidejűleg össze-gezte a képzés előtt álló legfontosabb megoldásra váró egyéb feladatokat is, és felvázolta a fejles-zési elképzeléseit, melyeket megvitatás céljából különböző szakmai fórumok – így többek között a Művelődési Minisztérium Könyvtárosképzési Szakbizottsága – elé terjesztett, valamint publi-kálta a könyvtári szaksajtóban is.

Ekkor megfogalmazott programjához tanszékve-zetői éveit követően ragaszkodott, s a lehetőségekhez mérten igyekezett azokat meg-valósítani. Ezek közül, az idő rövidege miatt itt csupán néhány pontot szeretnék kiemelni.

A képzés egyik neuralgikus pontja, gyakran vis-zatérő gondja volt a szakpárosítás kérdése. Míg a hatvanas években volt lehetőség a Természet-tudományi Karon oktatott valamennyi szakkal való párosításra, addig ez a gyakorlat a nyolc-vas évekbe megszűnt. Az oktatási törvény

ugyan elvben biztosította a teljes körű szakpá-rosítás lehetőségét, azonban óraegyeztetés és különböző adminisztratív okokra hivatkozva a második szak választása csak a bölcsész stúdi-umokra korlátozódott. Fülöp Géza minden pró-bálkozása ellenére sajnos a helyzet nem sokat változott, s a tényleges választási lehetőséget a későbbiekben bevezetett, kötött szakpárok fel-oldása teremtette meg.

A 80-as években komoly problémaként jelent-kezett, hogy a felvételi keretszám rohamosan csökkent. Míg a 60-as, 70-es években a nappali tagozat létszáma 30-60 fő között mozgott, ad-dig ezekben az években nem volt ritka a 10–12 fős évfolyam, sőt volt két olyan évfolyam, ami-kor a létszám 3 főre zsugorodott. Fülöp Géza a könyvtárügy szakemlétségét elemző fel-mérésekre hivatkozva számszerűen mutatta ki, mi volna az optimális beiskolázási keretszám, amely biztosítaná a különböző típusú könyvtá-ruk számára az egyetemi végzettségű szakem-ber-utánpótlást. Ilyen jellegű egzakt számításokat, legalábbis a képzés részéről, tudomásom szerint azóta sem végeztek.

Fülöp Géza törekvése eredményre vezetett, és a 90-es évek elején helyreállt az optimálisnak ne-vezhető 25-30 fős hallgatói létszám.

Az egyetemi könyvtárosképzést visszatérően érte az a kritika, hogy a képzés túlzottan el-méleti irányultságú, nem készít fel kellően a könyvtári gyakorlati feladatok ellátására, ezért Fülöp Géza fontos feladatának tekintette, hogy az egyetemi szintű könyvtárosképzésben kapjon nagyobb hangsúlyt a hallgatók gyakorlati mun-kára való felkészítése.

A Könyvtári Figyelő 1987. évi 6. számában megjelent tanulmányában a következőket írta: „*Mind a könyvtárosi, mind a tudományos tájé-koztató tevékenység szilárd elvi alapokon nyug-vó, alapos elméleti ismereteket feltételező gya-korlati foglalkozás.*

Ennek megfelelően a hallgatóknak már az egye-temen, a képzés keretében kell elsajátítaniuk olyan gyakorlati készségeket, amelyek alap-

ján munkába állva érdemlegesen képesek bekapcsolódni a mindennapi könyvtári vagy informatikai tevékenységbe, és a készségeket továbbfejlesztve, rövid idő alatt komoly jártasságra tudnak szert tenni.”

Kezdeményezte, hogy a gyakorlóiskolák mintájára az egyetemi könyvtárosképzés számára létesüljön gyakorló könyvtár, melyre – az egyetemhez való közelsége miatt is – az Állami Gorkij (ma: Országos Idegennyelvű) Könyvtár lát-szott a legalkalmasabbnak. A hazai közéletben időközben bekövetkezett változások miatt ezek a tárgyalások azonban abbamaradtak.

Nagy figyelmet fordított a hallgatók évközi és nyári gyakorlatára. Tartotta a kapcsolatot a gyakorlatvezető könyvtáros kollégákkal, több ízben meghívta őket a Tanszékre szakmai konzultáció-ra, s ő maga is szívesen látogatta meg a helyszínen a gyakorlatokat végző hallgatókat.

Az egyetemi könyvtárosképzésben a 80-as évek közepétől egyre nagyobb hangsúlyt kapott a specializáció. Az alapképzésben a differenciált választási lehetőséget a speciálkollégiumok rendszere biztosította, ugyanakkor egyre inkább előtérbe kerültek az elmélyültebb ismereteket nyújtó, az alapképzésre épülő kétéves posztgraduális szakképzések.

A már korábban is élt szakmai információs szak korszerűsített tematikával továbbra is meghirdetésre került, s e tagozat mellett az 1989/90-es tanévben megindult, s komoly pozitív visszhangot kapott a „könyvtörténeti, könyvmúzeológia” szak is.

A képzés színvonalának emelése érdekében a speciálkollégiumok terén az oktatásban számos külső szakember is részt vett, a posztgraduális tagozatok előadóinak pedig a témakör legkiválóbb hazai szakembereit sikerült megnyernie.

A tantervek folyamatos korszerűsítésének köszönhetően az informatikai ismeretek oktatása egyre hangsúlyozottabb szerepet kapott. A képzés jellege azonban erősen elméleti jellegű volt, mivel a gyakorlati képzéshez hiányzott az alapvető infrastruktúra. Jellemző, hogy a Tan-

széknek 1990-ben 3 PC-je volt, egyet az MTA SZTAKI-tól kapott tartós letétként, két kimustáltat pedig az oslói könyvtárosképző főiskola hallgatói ajándékoztak a tanszéki diákegyesületnek, amit a hallgatók a hátizsákjukban hoztak magukkal.

Ezt a hiányzó feltételt teremtette meg aztán a TEMPUS program, s a szerencsés véletlennek köszönhetően az egyetemi tanszék is ekkor, 1991 februárjában költözött a Pesti Barnabás utcai szűkös helyéről a mostani Múzeum körúti épületbe, ahol elegendő tér állt rendelkezésre az infrastrukturális beruházások számára.

A *Szepesváry Tamás* által kezdeményezett, s magyar részről Fülöp Géza által levezényelt hároméves TEMPUS programban az ELTE egyetemi és főiskolai karának 2 tanszéke, valamint a hannoveri és a hollandiai deventeri könyvtáros főiskolák vettek részt. A program alapvetően 3 területre terjedt ki:

- a hazai felsőoktatási tantervek közelítése a nyugat-európai programokhoz, oly mértékben, hogy azokkal 60-65%-ban egyezzen meg, míg a fennmaradó 35-40% módot adjon a hazai sajátosságok, igények kielégítésére;
- a két budapesti tanszék számára közös, korszerű, a kor európai színvonalán álló számítógépes laboratórium kiépítése;
- oktatói és hallgatói mobilitásprogram, melynek keretében oktatóink számos szakmai szemináriumon, konferencián vehettek részt, hallgatóink közül pedig számosan tölthették kötelező könyvtári gyakorlatukat Hannoverben, ill. Deventerben.

A TEMPUS program nem csupán az ELTE Könyvtártudományi Tanszékén folyó képzést újította meg, hanem jótékony hatással volt az egész magyar könyvtárosképzésre.

Fülöp Gézának a könyvtárosképzés terén végzett tevékenysége természetesen nem szorítkozott csupán az ELTE Könyvtártudományi Tanszékére. Ő mindig rendszerben gondolkodott, vizsgálódásai során a könyvtárosképzés teljes

rendszerét tartotta szem előtt.

A Művelődési Minisztérium Képzési Szakbizottsága és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Képzési és Továbbképzési Bizottságának elnökeként tevékenyen részt vett a különböző képzési szintek programjainak, az egyes képzőintézmények tanterveinek kimunkálásában. Tanulmányaival, javasolataival segítette a hazai könyvtárosképzés- és továbbképzés ügyét. Részt vállalt a Debreceni Egyetemen megszervezendő könyvtárosképzés előkészítő munkálataiban, s a 90-es években a Művelődési Minisztérium felkérésére az ő vezetésével dolgozták ki a bölcsészkarai könyvtárosképzés követelményrendszerét.

Fülöp Géza nem csupán a könyvtári, hanem a tudományos közéletben is aktív szerepet vállalt, s ezzel is növelte az egyetemi könyvtárosképzés, s egyidejűleg a Tanszék súlyát és tekintélyét.

Tagja volt többek között az MTA Tudományos Minősítő Bizottságának, az MTA Könyvtörténeti Bizottságának, a Magyar Könyvszemle szerkesztőbizottságának, s elnöke az Erdélyi Múzeum Egyesületet támogató gr. Mikó Imre Alapítvány kuratóriumának.

Fülöp Géza tanszékvezetése idején a Tanszéknek élénk nemzetközi kapcsolatai voltak. Fontosnak tartotta a külföldi társintézményekkel való jó kapcsolat kialakítását és ápolását. A TEMPUS-partnereken kívül különösen élénk munkakapcsolat alakult ki a pozsonyi, az oslói és a tallinni felsőfokú könyvtárosképző intézményekkel. Az ő tanszékvezetése idején, 1993-ban indult el a ma már hagyományossá vált, a könyvtár szakos hallgatók által szervezett BOBCATSSS konferenciasorozat. (Az első hat konferenciát 1993 és 1998 között Budapesten tartották.)

Aktív pályafutásának utolsó éveiben vezetőségi tagja volt az EUCLID-nak (European Association for Library and Information Education and Research – Európai Könyvtári és Információs Oktatási és Kutatási Szövetség).

Nyugodtan mondhatjuk, hogy Fülöp Géza a 20. század utolsó évtizedeiben a hazai könyvtárügynek, különösképpen pedig a könyv-

tárosképzésnek meghatározó személyisége volt, és tanszékvezetői megbízatása lejártával egy jól működő, az egyetemi és könyvtári közélettel jó kapcsolatot tartó – s úgy gondolom –, a szakma elvárásainak is eleget tevő tanszékot tudott átadni utódjainak.

Nem volna teljes Fülöp Géza tevékenységét méltató megemlékezésünk, ha nem szólnánk, csak röviden is, Fülöp Gézáról, a tanárról és az emberről.

Fülöp Géza igényes oktató volt. Alapos tárgyismerettel, széles körű műveltséggel, remek előadókészséggel rendelkezvén kitűnő előadásokat tartott. Tanítványaival szemben mindig igényes volt, de ugyanakkor megértő és segítőkész is, és ami különösen fontos: következetes és igazságos.

Az általa fontosnak tartott, s évente megszervezett 2-3 napos tanulmányi kirándulások jó alkalmat adtak arra, hogy tanítványaival a hivatalos tanár-diák kapcsolat mellett egy oldottabb, közvetlenebb emberi viszony alakuljon ki.

Tanszéki, majd tanszékvezetői szobájának ajtaja mindig nyitva volt hallgatói előtt. Kevesen tudják, hogy évtizedekre visszamenően őrizte a hallgatói névsorokat. Páratlan memóriájának köszönhetően szinte minden volt hallgatójára emlékezett, figyelemmel kísérte sorsuk alakulását.

Fülöp Gézával 22 évig voltunk közvetlen kollégák, munkatársak, s ebből tíz éven át tanszéki szobatársak. Így közelről tapasztalhattam, hogy egykori tanítványai évek múltával is milyen szeretettel keresték fel személyesen vagy telefonon.

Fülöp Géza nem csupán igényes és kellően nagyvonalú vezető volt, hanem kiváló, segítőkész kolléga és barát. Vezetése alatt a Tanszéken szívélyes és baráti légkör uralkodott. A vele folytatott beszélgetések akár a Tanszéken, akár fehérasztalnál, nagy műveltségének és tájékozottságának köszönhetően élményszámban mentek.

A 90-es évek derekán – talán 1994-ben – a Bajai Főiskola Könyvtári Tanszékének akkori vezető-

je, *Frick Mária*, egykori kedves tanítványunk, azzal a kéréssel keresett meg minket, *Hajdú Ágnes*, Fülöp Gézát és engem, hogy az akkor induló könyvtárosképzésükben segítsünk, és működjünk közre az oktatásban. Ettől kezdve évenként keresztül, egészen Fülöp Géza haláláig 2–3 hetes gyakorisággal keltünk útra Bajára.

Ezek az alkalmak, a Sugovica-partján tett séták közben, vagy a törzshelyünkön elfogyasztott vacsorák utáni borozgatások melletti beszélgetéssel mindig szellemi kikapcsolódást jelentettek számomra. Az utazás fáradalmai ellenére már előre vártam, s úgy éreztem Ő is, a következő kirándulás lehetőségét.

Fülöp Gézával nem csupán a közös munkahely, az együtt vállalt feladatok ellátása kötöttek össze, hanem fiatalságunk helyszínéhez, Vas megyéhez, Szombathelyhez való közös kötődésünk, és a számos régi közös ismerős, kolléga és barát, így többek között *Kuntár Lajos*, *Takács Miklós*, *Tóth Gyula* személye is.

Állíthatom, hogy Fülöp Géza olyan ember és barát volt, akihez mindig lehetett tanácsért fordulni, s ő bölcsességének köszönhetően mindig tudott eligazítást, ötletet adni. Barátai számára biztos pont volt, akire bármikor számítani lehetett. Távozása azért is hagyott oly nagy űrt maga után, melynek érzése tíz távlatában sem csökken.



Fülöp Géza kandidátusi és doktori értekezése

BÉNYEI Miklós

Ritka egyenes kutatói életút – tömören így jellemezhető *Fülöp Géza* tudományos pályafutása. Képzeljük el: már falusi kisdiákként, majd színjeles gimnazistaként rácsodálkozott a klasszikus magyar irodalom szépségeire. Aztán budapesti egyetemistaként bekapcsolódott a Petőfi kritikai kiadás anyaggyűjtésébe, mindkét – könyvtárosi és tanári – szakdolgozatát Nagy Ignác munkásságáról írta, fiatal, csaknem kezdő irodalomtörténészként az MTA Könyvtárának Kézirattárában egyike volt azoknak, akik sajtó alá rendezték

a Kazinczy-levelezés utolsó kötetét.¹ Tehát nagyon hamar megtalálta fő kutatási témáját, és a magyarországi felvilágosodás és reformkor művelődéstörténete mellett – noha olykor-olykor másfelé is pillantott – élete végéig kitartott. Miután *Kovács Máté* professzor, aki pályakezdésétől fogva egyik mentora, főnöke volt, meghívta adjunktusnak az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékére², rábízta a jelzett időszak könyv- és könyvtártörténetének oktatását. Egyúttal bevonta az immár legendás-